№ 73: ПЛОДИ МОВЧАННЯ

Коли Христос промовляє мовчанням

ВІТАЛІЙ ХРАБАТИН

1 КВІТНЯ 2020

Говорячи про Бога, ми зазвичай згадуємо Його слово, бо через слово Він Себе об'явив, підніcши покривало Своєї містерії. Господь слухає і відповідає, а іноді навіть спростовує Себе, залишаючись неосяжною Таємницею для споглядання, а не об'єктом для вивчення. Найяскравіший приклад такого спростування – це досвід Авраама, якого Бог кличе, щоб зробити батьком численного люду, а на знак правдивості слова дає обітницю сина (Бут 12, 1-3; 15, 5-6; 17, 4-8). Та вже невдовзі здається, що Бог заперечує все, що казав доти (Бут 22), й Авраамова віра зазнає випробування.

Майкл Д. О'Браєн "Ісуса засуджено Синедріоном", 2005 рік

Сучасній людині, що живе серед гучних присягань і невиконаних обіцянок, складно збагнути саме таку мову Бога, надто коли Його об’явлення супроводжують не слова, а тиша. Зрештою, її було нелегко зрозуміти навіть біблійним героям, адже Бог писання об’явив Себе словами «Слухай, Ізраїлю» (Втор 6, 4). Зі слухання народжується як пізнання Господа, так і послух Йому. Та Бог промовляє не тільки тоді, коли прямо висловлює Свої наміри, а й тоді, коли мовчить. Це мовчання здатне перевернути весь досвід взаємин із Ним. Не раз у Святому Письмі люди реагували на таку поведінку Бога сумніви й нарікання, а в наші часи – навіть відступництвом. А проте Його мовчання – це, безумовно, іще один спосіб об’явлення, вияв

любові та шлях до навернення людини: не просто моральної метаної, а богословського навернення, тобто споглядання і приязні з Богом[1].

Щоб зрозуміти сенс тиші, якою Бог відповідає людині, слід прислухатися до Його Слова – Ісуса Христа. У євангельських текстах є чимало місць, де Ісус промовляє саме через мовчання; ці епізоди можна умовно поділити на три групи: мовчання, яким Він приховує свою ідентичність, Його мовчання перед людиною та мовчання під час суду і страстей.

Ісус мовчанням зберігає таємницю Своєї ідентичності як Месії та Сина Божого, просячи й інших не говорити про Нього, доки не звершиться хресна мука. Він забороняє нечистим духам виявляти Себе (Мк 1, 25.34), не дозволяє прокаженому говорити будь-кому про зцілення (Мк 1, 44), воскресивши дочку Яіра, суворо велить про це не розповідати (Мк 5, 43) і навіть апостолам наказує нікому не казати, що Він є Месією (Мк 8, 30). Цей останній приклад мовчання важливий, адже згодом, перед синедріоном, Він сам відкрито говоритиме про Себе (Мк 14, 61). Ісус добре розуміє, що в одній ситуації Його мовчання зроджуватиме запитання й пошук у щирих серцях, а в іншій слова можуть стати поштовхом до глибшого розуміння та, відповідно, іншої дії.

Інше мовчання бачимо в тих євангельських епізодах, де Ісус зцілює, як це було суботнього дня в синагозі в Капернаумі (Мк 3, 1-6). Усі присутні чекали, чи оздоровить Він сухорукого, щоб Його звинуватити. Безперечно, Ісус бачив їхні погляди й розумів наміри, бо поставив хворого посеред синагоги й запитав, що в цьому випадку мало б бути ортопраксією. Чудо стає наочним, а люди мовчать перед очевидною відповіддю. Їхня німота – наслідок закам'янілого серця, яке не слухає істини, але намагається приглушити правду, затуливши уста тому, хто її проголошує. У таких випадках Ісус, співчуваючи, вибирає мовчання. Можна пригадати й іншу євангельську подію: очищення єрусалимського храму, згадане в усіх синоптичних Євангеліях. Служителі культу ставлять Ісусові підступне запитання про владу, з якою він чинить ці жести, та не отримують відповіді. Христос не входить у їхні нещирі інтриги, які не є пошуком правди. Нарешті, іще один важливий момент – це мовчання Ісуса на допиті в Ірода. Принижений і засуджений, Він не погодився бути забавкою царя й заспокоїти його цікавість: Ірод ставив «силу питань, але Ісус не відповідав йому нічого» (Лк 23, 9). Євангелісти показують, що Вчитель ніколи не брав участі у вдаванні, був вірний Своїй місії, занурений у споглядання Отця й не применшувався до ігор людських амбіцій.

Страсне мовчання Ісуса насправді розпочалося раніше – коли Він дізнався від сестер Марії і Марти з Витанії про недугу їхнього брата Лазаря (Йн 11). На цю звістку Ісус ніяк не відповів, ба навіть не одразу вирушив у той бік. Таке зволікання може здатися браком співчуття, проте, поглянувши на цю подію в світлі Великих четверга і п'ятниці, розуміємо, що Ісус віддзеркалює

мовчання Бога, якого згодом зазнає перед страстями й на хресті. Пригадаймо молитву Христа в Гетсиманському саду (Мк 14,32-42): Він тричі запрошує апостолів до молитовного співчування і двічі звертається до Отця з молитвою – і щоразу отримує у відповідь тишу. Цей уривок Маркового Євангелія скидається на монолог у присутності глядачів і учасників, Бога й учнів.

Під час страстей Ісус «відповідає» чи «говорить» дуже рідко[2]. Найчастіше це фрази, пов'язані з поясненням його ідентичності, але ніколи не слова самозахисту. Ісус використовує мовчання як потужний засіб для пояснення того, хто Він є, і пробудження у співрозмовнику запитань про Нього; а на звинувачення обирає «мовчати і не відповідати» (Мк 14, 61). Не відповідаючи на звинувачення на суді, Він викликає здивування й зачудування. Учитель з Назарета навчав справедливості й чинив справедливо, але не вимагав людської справедливості до Себе: позбавлений гідності та принижений, Він тихо стояв, очікуючи справедливості від Отця. Саме для цього Ісус і прийшов – об'явити Отця, адже «хто Мене бачив, той бачив Отця» (Йн 14, 9). Хоча обставини й воліють про втечу, мовчання на суді свідчить про Його гідність і усвідомлення того, ким Він є, а водночас показує глибину несправедливості суддів (юдейської старшини, синедріону, Ірода, Пилата), які тільки вдають процес, бо ж вирок давно ухвалений. Істина завжди стає безголосою в зустрічі із насиллям – не тому, що не має слів, а тому, що все вже сказала, тож повторювати проголошене немає сенсу.

Кожен епізод Христових страстей у Євангелії подібний до роботи скульптора, який із брили мармуру витесує фігуру. Особливо промовиста, нехай і мовчазна, поведінка Ісуса, коли з Нього знущаються вояки. Його роздягають і бичують, і в цій забаві Ісус має відгадати, хто б'є по обличчю: «Доведи, що ти Месія». В описі страстей ми стаємо свідками зіткнення того, ким «Він себе вважає» і яким постає зараз. Вважає – Месією, Який зійшов із небес і має сидіти праворуч від Отця в Його славі; постає – приниженою й висміяною особою, що не може навіть відгадати, хто її вдарив, а тим паче згодом зійти з хреста. Того дня всі говорили про Ісуса й супроти Нього, лише Він сам мовчав. Промовив тільки до Отця, але й ті слова упали в тишу. Безсловесно скрикнувши, Ісус віддав духа (Мт 27, 50).

Досвід мовчання Бога – це не слабкість чи дефект віри. Навпаки, він пояснює глибину й людяність взаємин між людиною й Господом. Без Христових страстей справді було б незрозумілим і навіть нелюдським мовчання, із яким Бог звертається до сотворіння. Та Пасхальна таємниця показує це мовчання як інший спосіб говорити: не знаменнями, які, на думку людини, мали б полягати лише у визволенні від страждань, зішесті з хреста й порятунку від смерті, а відвагою вийти назустріч стражданням, зійти через хрест до гробу й устати з ним у прославі.

Раббі Давид Моше з Царткова довго відмовлявся проповідувати. Коли його спитали про причину, він відповів: «Є сімдесят способів інтерпретувати Тору. Один із них – мовчання»[3]. Поряд із вивченням Ісусових слів, учинків, постави й середовища варто дослухатися також до Його мовчання.

ВІТАЛІЙ ХРАБАТИН 1 КВІТНЯ 2020

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**

Примітки

1. Тут варто підкреслити різницю між Богом Біблії та язичницькими богами. Люди різьбили бовванів, щоб ті підтримували їхні плани й задуми, гарантували втілення проєктів і сповнення бажань. Такі божки мали б дослухатися до людських думок, однак залишали особу в'язнем її вад і пристрастей. Біблійний Бог, об'явлений, а не вигаданий, перевищує людські очікування. Він оцінює особу й запрошує перевершити бажання, стаючи в такий спосіб її спасителем і визволителем. Пор. Maggioni B., Preghiera, в Nuovo Dizionario Di Teologia Biblica, за ред. Rossano P., Ravasi G., Girlanda A., Edizione Paoline 1988, стор. 1230-1231.
2. Див. Мт 26, 64; 27, 11.46; Мк 14, 62; 15, 2.34; Лк 22, 67-70; 23, 3.28-31.34.43.46; Йн 18, 20-21.23.34.36-37; 19, 11.26-28.30.
3. Lifschitz D., Quando Israele era bambino, la sapienza dei chassidim, 543., Edizioni OCD 2012, стор. 177.